

Siyasal Parti Teorileri Bağlamında Bir Değerlendirme: İYİ Parti

An Evaluation in the Context of Political Party Theories: IYI Party

Oğuz DEMİR

Doktorant, Sakarya Üniversitesi, SBE,
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi A.B.D.,
demiroguz.81@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-5816-8322>

Makale Başvuru Tarihi: 05.09.2024

Makale Kabul Tarihi: 30.12.2024

Makale Türü: Araştırma Makalesi

ÖZET

Çalışmanın konusu, İYİ Parti'nin hangi şartlar altında ortaya çıktığı, ne tür süreçlerden geçtiği, hangi temel değerler üzerine kurulduğu ve siyasi partileri açıklamak üzere geliştirilen çeşitli teorilere ne ölçüde uyumluluk gösterdiği sorularına cevap aramak üzerinedir. Türk siyasi hayatında genel ve yerel seçimlerde halkın belli oranda desteğini almış bir partinin hangi süreçler sonucunda ortaya çıktığını açıklamak, alan yazındaki çeşitli teoriler bağlamında inceleyerek Türk demokrasi tarihine neler kattığını değerlendirmek çalışmanın, alana ve araştırmacılara sunacağı veriler açısından değerli olduğu düşünülmektedir. Çalışmanın amacı, İYİ Parti'nin oluşumunu tarihsel süreç içerisinde inceleyerek elde edilen çeşitli tarihsel verilerle İYİ Parti'yi bir siyasi parti olarak doğuş teorileri, parti tipolojileri ve kurumsallaşma teorileri bağlamında değerlendirmektir. Çalışmada birincil ve ikincil kaynaklardan yararlanılmış ve bu kaynaklar ışığında eleştirel-yorumsamacı metot takip edilerek İYİ Parti'ye ilişkin çıkarımlarda bulunulmuştur. İYİ Parti doğuş teorileri, parti tipolojileri ve kurumsallaşma ölçütleri bağlamında değerlendirilmiştir. İYİ Parti'nin parlamento içinden doğan bir parti olduğu, hem kadro hem de kitle partisi özelliği taşıdığı söylenebilir. İYİ Parti'nin kurumsallık ölçütlerinden karmaşıklık ölçütlerini sağlamada zorluk çekmediği, özerklik ve tutarlık ölçütleri açısından İYİ Parti'nin kurumsallaşmada zorlandığı belirtilebilir.

Anahtar Kelimeler:

Siyasi Partiler,

İYİ Parti (IYI),

Kurumsallaşma,

ABSTRACT

The subject of the study is to seek answers to the questions of under what conditions the İYİ Party emerged, what kind of processes it went through, what basic values it was founded on, and to what extent it is compatible with various theories developed to explain political parties. People in Turkish politics think that the study will be useful because it will give new information to researchers and help them understand how a party with a lot of support in general and local elections came to be. They also want to look at this party in the context of different theories that have already been written and see what it has added to the history of Turkish democracy. The purpose of the study is to look at how the İYİ Party came to be and how it works as a political party in light of birth theories, party typologies, and institutionalization theories using different types of historical data. Primary and secondary sources were used in the study, and inferences regarding the İYİ Party were made in the light of these sources by following the critical-interpretive method. The İYİ Party was evaluated in the context of birth theories, party typologies, and institutionalization criteria. It can be said that the İYİ Party is a party that emerged from within the parliament and has both cadre and mass party characteristics. It can be stated that the İYİ Party did not have difficulty in meeting the complexity criteria among the institutionalization criteria but had difficulty in institutionalization in terms of autonomy and consistency criteria.

Keywords:

Political Parties,

IYI Party),

Institutionalization,

Önerilen Alıntı (Suggested Citation): DEMİR, Oğuz (2024), “Siyasal Parti Teorileri Bağlamında Bir Değerlendirme: İYİ Parti”, *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, S.7(4), ss.1148-1162, Doi: <https://doi.org/10.33712/mana.1544435>

1. GİRİŞ

Siyasal yaşamın temel unsurları ve başlıca dinamik güçleri arasında yer alan siyasi partilerin (Kapani, 2006:175) sahneye çıkışı tarihsel olarak oldukça yenidir. Sanayileşme ve modernleşme ile birlikte toplumsal yapıda ortaya çıkan büyük değişme sonucu siyasi partilerin on dokuzuncu yüzyılda ortaya çıktığı söylenebilir. Toplumsal yapıda yaşanan bu değişme, millet egemenliği düşüncesini kuvvetli bir şekilde gündeme taşıyan dönüşümdür (Dağ ve Irk, 2012:43). Çağdaş demokrasilerde gerekli olan egemenliğin sahibi olan, milletin devlet faaliyetlerine katılmasıdır (Varlık ve Ören, 2001:5). Bu kapsamda halkın siyasal yönetime katılması noktasında bir boşluk doğmuş; bu boşluğu dolduracak aracı kurum olarak da siyasi partiler boy göstermiştir. Bu bağlamda demokrasinin siyasi partilerle yakın ilişkisi olduğu söylenebilir. Bu yakın ilişki dolayısıyla çoğu kez siyasal partiler bir ülkede demokrasinin işleme ve kurumsallaşması açısından başlıca aktör olarak ele alınır.

19.yüzyıla birlikte milli egemenlik anlayışının işleme vazgeçilmez aracı olarak hayatımıza giren siyasi partiler, 20.yüzyılın sonunda katılımcı demokrasinin de başlıca aracı olarak hayatımızın bir parçası konumdadırlar. Bu konum siyasi partilere, demokratik rejimlerin içselleştirilmesinde en etkili kurumlardan birisi olma imkanı vermektedir. Dahası siyasi partiler, sahip oldukları siyasi programı uygulamak amacıyla iktidarı doğrudan elde etmeyi ya da paylaşmayı, iktidarı elde tutamadığı zamanlarda (muhalafet dönemlerinde) ise denetlemeyi amaçlayan, daimi örgüte sahip kuruluşlardır (Çiçek, 2022:3; Bülbül, 2019:162). Toplumsal sorunları çözme ve ülke yönetimi koordine etme gibi yönetim fonksiyonları ile muhalafet gibi bir başka önemli fonksiyon da siyasi partiler aracılığıyla yerine getirilmektedir (Çağla, 2010:106,108). Demokratik bir toplumda muhalafet etme fonksiyonu da asıl olarak siyasi partiler tarafından yerine getirilir.

Çalışmanın konusu, İYİ Parti'nin hangi şartlar altında ortaya çıktığı, ne tür süreçlerden geçtiği, hangi temel değerler üzerine kurulduğu ve siyasi partileri açıklamak üzere geliştirilen çeşitli teorilere ne ölçüde uyumluluk gösterdiği sorularına cevap aramak üzerinedir. Türk siyasi hayatında genel ve yerel seçimlerde halkın belli oranda desteğini almış bir partinin hangi süreçler sonucunda ortaya çıktığını açıklamak, alan yazındaki çeşitli teoriler bağlamında inceleyerek Türk demokrasi tarihine neler kattığını değerlendirmek çalışmanın, alana ve araştırmacılara sunacağı veriler açısından değerli olduğu düşünülmektedir. Çalışmanın amacı, İYİ Parti'nin oluşumunu tarihsel süreç içerisinde inceleyerek elde edilen çeşitli tarihsel verilerle İYİ Parti'yi bir siyasi parti olarak doğuş teorileri, parti tipolojileri ve kurumsallaşma teorileri bağlamında değerlendirmektir. Çalışmada birincil ve ikincil kaynaklardan yararlanılmış ve bu kaynaklar ışığında eleştirel-yorumsamacı metod takip edilerek İYİ Parti'ye ilişkin çıkarımlarda bulunulmuştur. Çalışmaya İYİ Parti'nin oluşumunu sağlayan arka plan açıklanarak başlanacak ardından yaşanan kopuşlar, seçimlerdeki durumu ve temel değerleri ele alınmıştır. İYİ Parti doğuş teorileri, parti tipolojileri ve kurumsallaşma ölçütleri bağlamında değerlendirilmiştir.

2. İYİ PARTİ: TARİHSEL BİR GÖZ ATIŞ

İYİ Parti, Meral Akşener liderliğinde Koray Aydın, Milliyetçi Hareket Partisi'nden (MHP) ihraç edilen Ümit Özdağ ve Yusuf Halaçoğlu gibi isimler ve 200 kurucu üye ile 25 Ekim 2017 yılında yapılan kongrede kurulmuştur (BBC News, 2017). Partinin kurulmasına yol açan önemli bir husus 2015 yılında yapılan Türkiye genel seçimleri olduğu söylenebilir. MHP'nin Kasım 2015 seçimlerinde meclisteki sandalye sayısının 40'a düşmesi, bu süreçte parti içi muhalafeti doruğa çıkartmıştır. Meral Akşener'in önderliğinde birleşen parti içi muhalafet olağanüstü kongre yapma girişimlerinde bulunmuştur. 19 Haziran 2016 yapılan kongre Ankara 3. Asliye Hukuk Mahkemesince iptal edilmiştir (BloombergHT, 2017). Kongrenin ardından Meral Akşener 8 Eylül 2016'da MHP Merkez Disiplin Kurulunca, parti üyeliğinden kesin olarak çıkarılmıştır (NTV, 2016).

İYİ Parti'nin kurucu kadrosunda MHP ve ülkücü kökenli isimler olsa da daha önce Doğru Yol Partisi (DYP), Anavatan Partisi ve Refah Partisinde (RP) görev almış kişilerin bulunduğu belirtilebilir (BBC News, 2017). Parti için önemli bir kırılma noktası 2018 Cumhurbaşkanlığı ve genel seçimler olduğu söylenebilir. Kongrenin ardından mecliste 5 milletvekiliyle temsil edilen İYİ Parti, genel seçimler öncesinde, Cumhuriyet Halk Partisi'nden (CHP)15 milletvekili olarak Türkiye Büyük Millet Meclisinde grup kurmuştur (Dünya, 2018). Bu noktada, amacın meclis grubu oluşturup imza toplamak ya da bağımsız adaylar olarak seçime girmeyi önlemek olduğu söylenebilir.

İYİ Parti, 22 Nisan 2018'de yapılan genel seçimlere CHP, Saadet Partisi ve Demokrat Parti ile birlikte kurdukları Millet İttifakı çatısı altında girmiştir. İYİ Parti bu seçimlerde % 9,96 oy oranı ile TBMM'de 43 sandalye kazanırken, partinin cumhurbaşkanı adayı Akşener %7,29 oy almıştır. Genel seçimlerde hedeflenen oy oranına ulaşılmamasından dolayı Akşener, partiyi olağanüstü kongreye götürme kararı almıştır. Kongrede aday

olmayacağını belirten Akşener, parti üyelerinin ısrarı sonucu tek aday olarak girdiği 2. İYİ Parti Olağanüstü Kurultayı'ndan bin 379 kayıtlı delegeden 1.289'u oyunu alarak genel başkanlığa tekrar seçilmiştir (Gazete Duvar, 2020).

Millet İttifakının ilk dönemi olarak adlandırılabilir 2018-2019 yıllarında CHP ve İYİ Parti, 2019 yılında yapılacak mahalli idareler seçimlerinin de 21 büyükşehir ile bazı il ve ilçelerde işbirliğine gitme kararı almıştır. Mart 2019 yerel seçimlerinde İYİ Parti İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyükşehirlerde CHP adaylarını desteklemiştir.

İYİ Parti genel başkanı Meral Akşener, 26 Mayıs 2021'de iyileştirilmiş ve güçlendirilmiş parlamenter sistem adında anayasa değişikliği önerisinde bulunmuştur (Euronews, 2021). 14 Aralık'ta Millet İttifakının dışında yer alan Gelecek ve DEVA Partilerinin katılımı ile güçlendirilmiş parlamenter sisteme geçiş konusunda anlaşmaya varılmıştır. Varılan anlaşma 28 Şubat tarihinde kamuoyuna duyurulmuş (Sayın, 2022) ve toplantıya katılan liderler kamuoyunda "Altılı Masa" olarak adlandırılmıştır.

İYİ Parti açısından bir başka kırılma noktası 2023 yılında yapılan Cumhurbaşkanlığı aday belirleme sürecinde yaşanmıştır. 3 Mart 2023 tarihinde Altılı masadan ayrılma kararı alan İYİ Parti (NTV, 2022), üç gün sonra tekrar masaya geri dönmüş ve ardından ittifakın adayının Kemal Kılıçdaroğlu olduğu kamuoyuna duyurulmuştur. 2023 genel seçimlerinde %9,69 oy alan İYİ Parti, 43 milletvekili çıkarmıştır. 24 Haziran 2023 tarihinde ise İYİ Parti, Millet İttifakından resmen ayrıldığını açıklamıştır. Seçimlerden hemen sonra İYİ Partili 5 milletvekilinin istifası sonucu mecliste koltuk sayısı 38'e düşmüştür.

Genel seçimlerin ardından, Akşener'in hedef aldığı kişiler arasında, "ikisi de korktu, kabul etmedi" şeklinde ifade ettiği Ekrem İmamoğlu ve Mansur Yavaş yer almaktaydı (Yirmidört TV, 2024). Akşener'in bu çıkışının ardından partiden istifaların hızlandığı görülmektedir. Sözelimi Yavaş'a yakın isimlerden Ankara Milletvekili Yüksel Aslan ve İYİ Parti'nin İstanbul Büyükşehir Belediye Meclis grup başkanvekili İbrahim Özkan partiden istifa etmiştir. 2024 yılında yapılacak olan seçimlere partinin "hür ve müstakil" gireceğini açıklayan Akşener, daha önce aday çıkarmadığı İstanbul ve Ankara gibi şehirlerde aday göstermiştir. Parti için hüsrana ile sonuçlanan 31 Mart 2024 yerel seçimlerinde İYİ Parti oyları %3,77'ye gerilerken seçimi önde tamamladığı tek il belediyesi Nevşehir (Rasim Arı) olmuştur (Sayın, 2024).

Seçimin akabinde Akşener siyaseti bıraktığını açıklamıştır. Hür ve müstakil seçime girme kararı ile risk aldıklarını belirten Akşener, "bedel ödeme sırasında en önde karşınızda duruyorum" diyerek partisine veda etmiştir (Sayın, 2024a). İYİP 5. Olağanüstü Kurultayı'nda genel başkanlık seçiminin üçüncü turunda geçerli oyların 611'ni alan Müsavat Dervişoğlu partinin yeni genel başkanı olmuştur.

İYİ Parti'nin temel değerleri ve ideolojisi hakkında bilgi vermek, çalışmanın daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. Partilerin ideolojik yapılarını anlamak için parti programlarına, tüzüklerine ve liderlerin söylemlerine bakılabilir. Bu kapsamda parti tüzüğü incelendiğinde, milliyetçi motiflerin yer aldığı, Kemalist milliyetçilik anlayışının hâkim olduğu söylenebilir (Saygı ve Aslan, 2020:98).

İYİ Parti, programına bakıldığında partinin milliyetçi görüşleri benimsediği söylenebilir. Ekonomide serbest piyasa ekonomisini benimseyen partinin bilhassa eğitim alanında milli politikaları ön plana çıkarmaktadır (İYİ Parti Programı, 2023). İYİ Parti ilkelerine bakıldığında ekonomide, eğitim ve kültür gibi alanlarda milli politikaları uygulamak, siyaseti değer üzerinde açık ve hesap verebilir olarak yapmak olduğu dikkati çekmektedir (İYİ Parti Programı, 2023:5).

Partinin eski lideri Akşener'e göre İYİ Parti, milliyetçi, kalkınmacı, demokrat ve siyasetin tam merkezinde konumlanmaktadır (Akşener, 2021). Milliyetçiliğin, ekonomi alanında kendi kaynaklarına sahip olma ve rekabet gücünü artırmaya yönelik politikaları izlemeyi öngören bir ideoloji görünümünde olduğu söylenebilir (Şahin, 2007:6). Akşener'in de milliyetçiliğe ekonomi-politik bir perspektiften yaklaştığı belirtilebilir. Akşener'e göre milliyetçilik (Akşener, 2019);

"Milliyetçilik ne bir parti aidiyetidir, ne de bir damgadır. Milliyetçilik, kendi vatanına, kendi toprağına kazandırmaktır. Milliyetçilik, fikirleri aksiyona dönüştürmekten geçer. Söylemle milliyetçi olunmaz; Mustafa Kemal gibi eylemle milliyetçi olunur. Bu coğrafya ve tarihi geçmişe sahipken, turizmde bir numara olamıyorsan, avuç içi kadar Hollanda, tarımda bizden ilerideyse, Paramız diğer paralar karşısında eriyorsa, Yabancıların kapısında borç dileniyorsan, kendine yerli ve milliyim demekle milliyetçi olamazsın!"

İYİ Parti'nin seçmen tabanına ilişkin yapılan araştırmalar, partinin toplumun tüm kesimlerinden oy aldığını göstermektedir (İYİ Parti Seçmen Analizi, 2019). İYİ Parti seçmen tabanının kentli, görece eğitim durumu

yüksek kişiler olduğu belirtilebilir. Yine Partinin 2018 ve 2023 genel seçimlerinde Trakya, Ege ve Akdeniz bölgelerinde daha fazla oy aldığı gözükmektedir (Hürriyet, 2024). İYİ Parti’de Türk milliyetçiliğine ilişkin sembolik öğelere rastlamak mümkündür. Parti logosu Kayı Boyu bayrağı ile benzerlik göstermesi veya bozkurt işaretinin birleştirici etkisinden yararlanılması buna örnek gösterilebilir.

3. İYİ PARTİ’NİN SİYASİ PARTİLERE YÖNELİK DOĞUŞ TEORİLERİ BAĞLAMINDA ANALİZİ

19. yüzyılın ilk çeyreğinden sonra; seçme ve seçilme hakkının genişlemesi karşısında ilk önce parlamentolardaki grupların ülke çapında seçim büroları oluşturarak siyasi partilere dönüştüğü görülmektedir. Ardından da sendika, kooperatif, esnaf birlikleri başta olmak üzere örgütlü sivil toplum kuruluşları da; ülke çapında ya da bölgesel düzeyde hazır teşkilatlanmaları varken siyasi partiye dönüşme hamleleri yapmışlar ve siyasi parti sayısı giderek artmıştır. Bu bahsedilen hususlardan hareketle de ilk siyasi partiler; parlamento içinden doğan ve parlamento dışından doğan partiler şeklinde iki ayrı kategoride ele alınmaktadır (Duverger, 1993:2-15).

Duverger’in ifadesiyle her siyasi parti, doğuş sürecinde edindiği karakteristik özelliklerin daha doğrusu kökenlerinin derin etkisi altında faaliyetlerini sürdürür (Duverger, 1993:15). Bu noktada doğuş teorilerinden hareketle yapılacak analizler sadece partilerin ortaya çıkış sürecine yönelik analizler yürütmekle sınırlı kalmamakta; siyasal partilerin bugünü ve geleceğine dair de tespitlere kaynaklık edebilmektedir.

Siyasal partilerin doğuşuna yönelik başlıca teoriler olarak şunlardan bahsedilebilir; Siyasal partilerin doğuşunu; *Modernleşme Sürecine Bağlayan Teori*, Derin Toplumsal Bunalımların Yaşanmasına bağlayan teori ve birtakım siyasi partilerin Birleşme veya Bölünmesine Bağlayan Teori olarak belirtilebilir. Siyasal partilerin doğuşunu modernleşme sürecine bağlayan teoriye göre bir ülkede modernleşme sürecinin başlamasıyla birlikte yaşanan önemli gelişmelerden biri de siyasi partilerin ortaya çıkmasıdır. Modernleşme ile birlikte siyasal zemine de söz hakkı isteyen, bunu sağlamak için arayışlara yönelen yeni toplumsal kesimler kendini göstermektedir. Modernleşme süreci ile oluşan bu durum siyasi partilerin de insanların hayatına girmesine yol açan önemli bir toplumsal değişiktir (Kapani, 2006:179).

Siyasal partilerin doğuşunu toplumsal bunalımların varlığı ile irtibatlandıran teoriye göre toplumları sarsan büyük kriz dönemleri (savaş yılları ve ekonomik kriz süreçleri vb.) birçok siyasi partinin de kuruluşuna vesile olan ortamlardır. Bunalım evreleri; “*Meşruluk*”, “*Katulma*” ve “*Bütünleşme*” bunalımları şeklinde tasnif edilmektedir (Kapani, 2006:179).

Meşruluk Bunalımı ile kast edilen; siyasi sistemin hangi koşullar altında işlemesi gerektiğinin ve kimlerce yönetileceğinin toplumda tartışma konusu haline gelmiş olmasıdır. Yani eğer bir toplumda var olan siyasal sistemin işleyişine ve işbaşındaki siyasal yöneticilerin durumuna yönelik eleştiriler ve tartışmalar artmış ise meşruluk sorununun başladığı söylenebilir. Böyle bir gelişme halinde; toplumda siyasal iktidardakilere ve siyasal sisteme yönelik olan “*İyi ki varlar*” şeklindeki inanç giderek azalır. İktidardakilerin yönetme biçimi, iktidarda bulunmaları artık tartışılır niteliktedir.

Toplumsal bunalım teorisi kapsamında yer alan bir başka kriz çeşidi olarak; Bütünleşme Bunalımından bahsedilebilir. Bu bunalım esas itibariyle toplumla bütünleşemeyen grupların varlığı ile alakalıdır. Her toplumda ana kitle ile bütünleşemeyen kesimler olabilir. İşte bu kesimler Bütünleşme Bunalımı sürecinde siyasal parti kurma yoluna da gidebilmektedir. Bunalım teorisi kapsamındaki son yaklaşım ise siyasal sisteme katılma imkânına sahip olmadığını düşünen toplumsal kesimlerin siyasi parti kurma yoluna gitmeleri şeklindedir. Burada bir bütünleşme bunalımı yoktur ama siyasal hayata katılmadıklarını düşünen, kendi istek, talep ve eleştirileri doğrultusunda siyasal politika ve kararların oluşmadığı kanısında olan gruplar söz konusudur.

Siyasal partilerin doğuşunu yine birtakım siyasi partilerin birleşme veya bölünmesine bağlayan teori de ise var olan siyasi partilerden kopmalar ya da bunların birleşmeleri sonucu ortaya çıkmaktadır. Tarihsel süreç içerisinde her ülkede bu teoriye göre kurulan çok sayıda parti görmek mümkündür. Birleşme veya bölünme yoluyla siyasi partilerin ortaya çıkması ülkemizde de çok sık rastlanan bir parti doğuş sürecidir. Ülkemizde gerçek anlamda çok partili hayatın başlangıcına vesile olduğu düşünülen Demokrat Parti’nin (DP) kuruluşu (1946) CHP’den ayrılma yoluyla olmuştur.

İYİ parti’nin kurulmasında önemli bir faktörün, 7 Haziran 2015 genel seçimleri olduğu belirtilebilir. MHP seçimlerde %16.29 oy oranı ile 80 milletvekili çıkartmıştır. Ülkeyi 13 yıldır yöneten AK Parti 2015 genel seçimleri sonucu meclis çoğunluğunu sağlayamamıştır. Hükümet kurulamadığı için 1 Kasım 2015’te tekrar seçime gidilmiştir. MHP’nin oyu %16.29’dan %11.90’a, milletvekili sayısı 80’den 40’a düşmüştür. Bahsedilen

bu gelişmeler parti içi muhalefeti giderek arttırmış; parti içinde yürütülen kurultay çalışmaları, parti içi muhalefetin liderleri konumunda bulunan Meral Akşener, Ümit Özdağ ve Sinan Oğan gibi isimlerin ihraçları ile son bulmuştur.

Siyasal partilerin doğuş teorileri bağlamında İYİ partinin parlamento içinden doğan bir parti olduğu söylenebilir. Partinin lideri Akşener 7 Haziran seçimlerinde milletvekili seçilmiş fakat 1 Kasım da yapılan seçimlerde parlamento dışında kalmıştır. Yine de partinin kurucu kadrosunun MHP içindeki milletvekillerinden oluşması, İYİ Parti'yi parlamento içinden doğan parti olarak tasnif etmeye imkân tanır. Yine siyasal partilerin doğuşunu birtakım siyasi partilerin birleşme veya bölünmesine bağlayan teoriye göre İYİ Parti'nin bölünmeden doğan bir siyasi parti olduğu söylenebilir. İYİ Parti kurucular kurulu üyelerine bakıldığında % 35'inin MHP ve Ülkücü gelenekten geldiği görülmektedir (İYİ Parti Antalya, 2024).

4. PARTİ TİPOLOJİLERİ AÇISINDAN İYİ PARTİ

Parti tipolojisi ya da sınıflandırılması siyasi hayatın başat aktörü olan partilerin farklı yapılanmalara ve önceliklere sahip olmaları ile ilgilidir. Siyasi partiler arasında örgütlenme, ideoloji, üyelerin parti içindeki konumu ve mali kaynaklar vb. gibi açılardan çeşitli farklılıkların olması adeta kaçınılmazdır. Sözgelimi bazı partiler siyasal ideolojiyi ön planda tutarak siyaset yaparken bazıları ideoloji ikinci planda kalacak şekilde örgütlenirler. Yine bazı partilerde hiyerarşi sıkı iken bir kısmında ise hiyerarşi gevşektir. Bahsedilen bu hususlar neticesinde aynı ideoloji kapsamında dahi farklı biçimlerde partilerle karşılaşmak mümkündür. İşte bu farklılıklardan hareketle siyasal partileri sınıflandırmak yaygın bir bilimsel çabadır.

Parti tipolojileri oluşturmaya ilişkin ilk ciddi bilimsel çalışma Fransız siyaset bilimci Maurice Duverger tarafından 1951 yılında yapılmıştır. Ardından Alman araştırmacı Sigmund Neuman (1904-1962) 1956'da bir başka tipoloji ortaya koymuştur. Değişen toplumsal ve siyasal yapıya paralel olarak zamanla yeni parti tipolojileri de geliştirilmiştir. Bunların arasından ön plana çıkanlar; “*Hepsini Yakala Partisi*”, “*Kartel Partisi*” ve “*Profesyonelleşen Partiler*” şeklindeki tipolojilerdir.

Duverger tarafından yapılan “*Kadro – Kitle Partileri*” şeklindeki ayırım siyaset bilimi alanında klasikleşen bir yaklaşımdır. Fakat Duverger'in ikili sınıflandırması, sadece yapısal farklılık ölçüt alınarak yapılan bir tipoloji olduğu için eleştirilere de uğramıştır (Kapani, 2006:191). Bu eleştirilere zamanla toplumsal yapının giderek değişmesi sonucu siyasal partilerde de dönüşüm yaşandığı ve Duverger'in bu ikili tasnifinin yetersiz kaldığı şeklindeki eleştiriler de eklenmiştir.

Duverger'in siyasi partileri iki ana kategoriye toplayarak oluşturduğu; kadro partileri - kitle partileri şeklindeki sınıflandırma bu alanda ilk olmanın da ötesinde en yaygın tasnif konumundadır (Sarıbay, 2012). Bir siyasi parti; ya “*kadro partisi*” ya “*kitle partisi*” ya da her ikisine ait özelliklerin iç içe geçtiği bir yapılanmadır. Bu yaklaşımın bazı açılardan eleştirilere uğramakla birlikte siyaset bilimi alanında benimsenen bir yaklaşım olduğu söylenebilir (Kapani, 2006:185). Kadro Partileri üye sayısını arttırmak için bir çabası olmayan, üyelerden ziyade nitelikli kişilere dayalı olarak kurumsallaşan partilerdir. Yine Duverger'e göre kadro partileri seçim zamanları dışında fazla faaliyette bulunmayan partilerdir (Duverger, 1993:106-115).

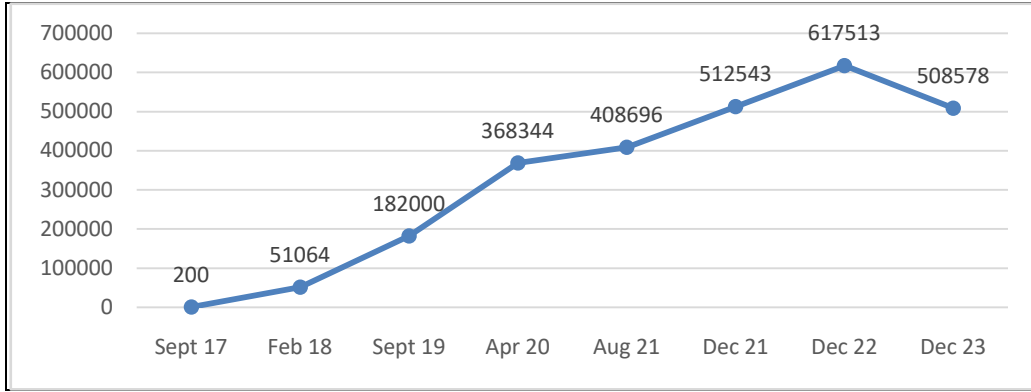
Kadro partileri, yaygın bir toplumsal destek arayışına talip olmayan ancak daha ziyade yerel düzeyde seçkin ve nüfuzlu kişileri kazanmaya çalışan partilerdir. Bu partiler geniş halk kitlelerine yönelik söylem ve politikalar ile daha fazla üye kazanmak için çabalamazlar. Kadro partileri için önemli olan belirli bir seçim bölgesinde önde gelen kişileri ya da seçkinleri partiye kazandırarak bunlar sayesinde seçimleri kazanmayı amaçlarlar. Kitle partileri ise 21. yüzyılın başlarında, kitlelerin oy hakkına sahip olması ile birlikte ortaya çıkan bir parti tipidir. Faaliyetlerini geniş halk kitlelerine odaklayan kitle partileri, mümkün olduğunca çok sayıda üyeye sahip olmak isterler. Bu yüzden ülke düzeyinde yaygın ve sürekli bir örgüte sahip olarak yalnızca seçim zamanlarında değil, seçim zamanları dışında da siyasal sahada varlık gösterirler. Kitle partileri, güçlerini başta sendikalar, ticaret birlikleri, kooperatifler, üniversite öğrencileri, entelektüeller, dini organizasyonlar ve deneyimli birlikler gibi kesimlerden alırlar (Çiçek, 2023:264).

Duverger'e göre kitle partilerine ait başlıca özellikler de şu şekildedir (Duverger, 1993:87; Kapani, 2006:187); Kitle partilerinde üye sayısını arttırmak önemli bir amaçtır. Kitle partileri ideolojik boyutu da güçlü olan partilerdir. Yine bu tarz partilerde güçlü, disiplinli ve hiyerarşik bir teşkilat (örgüt) yapısı göze çarpar. Kitle partilerinin önemli bir diğer özelliği de; üyelerine yönelik eğitim ve bilinçlendirme faaliyetleri organize etmeleridir. Kitle partileri, kadro Partileri gibi faaliyetleri sadece seçim zamanları ile sınırlı olan partiler de değildir.

Duverger'in tipolojisinden hareketle İYİ Parti'ye bakıldığında, hem kadro hem de kitle partisi özelliklerine sahip olduğunu söylemek mümkündür. Bu bağlamda benzer bir şekilde Türk siyasi partileri de ne tam anlamıyla kadro ne de tam anlamıyla kitle partisi şeklinde açıklanmaktadır (Kapani, 2006:187,188). İYİ Parti'nin kurucular kurulu üyelerine bakıldığında %95'i üniversite mezunu; %11,5'i akademisyen; %37,5'i iş insanıdır. İYİ Parti ideolojik boyutta bir yandan kişisel hak ve özgürlüklerin genişletilmesi ve serbest piyasa ekonomisi gibi liberal değerlere yer verirken diğer yandan milliyetçi/ülkücü geleneğe sahip çıktığı görülmektedir (İYİ Parti Antalya, 2024).

İYİ Parti kurulduğu günden bu yana sürekli olarak üye sayısını artırma çabasında olduğu belirtilebilir. Parti'nin lideri Akşener başlattığı kampanya ile partinin ilk üç yıl içerisinde 350 bin üyeye sahip olmasını hedeflemiştir (Milliyet, 2020). Partinin yıllar içerisindeki üye sayısı Tablo-1'de gösterilmiştir.

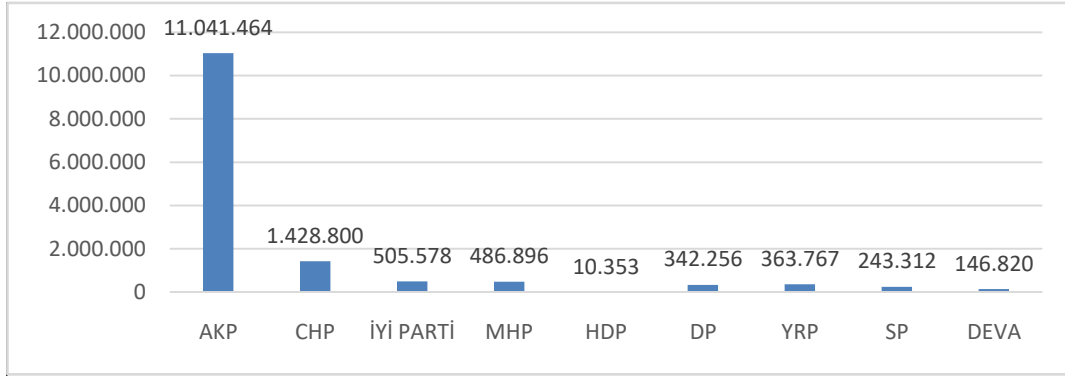
Tablo 1. İYİ Parti Yıllara Göre Üye Sayısı

Kaynak: Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, <https://www.yargitaycb.gov.tr/icerik/1093/siyasi-parti-genel-bilgileri>

Tablo:1 incelendiğinde İYİ Parti'nin kurulduğu 25 Ekim 2017'den itibaren 2022 yılına kadar üye sayısını artırdığı söylenebilir. 2020-2023 yılları arasında üye sayısını %195 oranında artırması dikkat çekicidir.

Tablo 2. Başlıca Siyasi Partilerin Üye Sayıları

Kaynak: <https://www.yargitaycb.gov.tr/icerik/1093/siyasi-parti-genel-bilgileri>

Aynı dönemde AK Parti üye sayısını %14,5 CHP %9,2, HDP %16,6 artırırken MHP'nin üye sayısında %1,2 düşüş olmuştur (Veri Kaynağı, 2023). İYİ Parti'nin üye sayısında son bir yıldır meydana gelen düşüşün 2023'te yaşanan gelişmelerle ilgili olduğu belirtilebilir. Akşener'in Millet İttifakı'nın cumhurbaşkanı belirleme sürecinde masadan ayrılması sonrasında partiden istifaların hızlandığı gözlenmiştir. Yine genel seçimlerde alınan sonuçların partiden istifaları hızlandırdığı söylenebilir.

Siyaset bilimci Sigmund Neumann'ın siyasal partilere yönelik yaptığı "*Bireysel Temsil Partileri - Toplumsal Bütünleşme Partileri*" şeklindeki sınıflandırma Maurice Duverger'in tasnifine benzemekle birlikte onun ki gibi sadece yapısal farklılığı ölçüt alan bir tipoloji değildir. Bu tipoloji yakın plana alındığında başlıca esaslar olarak sunularla karşılaşılmaktadır (Kapani, 2006:190; Türköne, 2007:260-262).

Neumann'ın tipolojisindeki "*Bireysel Temsil Partileri*" kategorisi Duverger'in Kadro Partilerini andırmaktadır. Bu düşünürün bireysel temsil partileri kavramı ile kastettiği sadece seçim zamanlarında faaliyette bulunan, çok sayıda üyeye değil de bireylere dayalı siyaset anlayışına sahip olan partilerdir. Dolayısıyla bireysel temsil partilerinde parti teşkilatı çok gevşektir. Bireysel Temsil Partilerinde siyasal bir ideolojinin güçlü bir şekilde varlığından bahsetmek de mümkün değildir.

Neumann'ın “*Toplumsal Bütünleşme Partileri*” kategorisine aldığı partiler ise sadece seçimden seçime değil, sürekli olarak faaliyette bulunan partilerdir. Yine sadece kitleleri temsil etme gibi dar kapsamlı bir faaliyet alanı içinde kalmadığı, demokratik olanlar ve totaliter olanlar şeklinde ikili bir ayrıma tabii tuttuğu görülmektedir.

Neumann'ın tipolojisine göre İYİ Parti'yi kesin olarak kategorize mümkün görülmemektedir. Bu durum, partinin görece yeni bir parti olması (*kuruluşundan bu yana yedi yıllık bir sürenin geçmesi*) ve politikalarını netleştirme çabasından kaynaklanmaktadır. Parti, hem bireysel temsil partilerinin hem de bütünleşme partilerinin özelliklerini taşımaktadır. Sözelimi İYİ Parti, kuruluşundan bu yana güçlü bir liderlik figürü olan Meral Akşener ile özdeşleşmiştir.

1960'lı yıllarla beraber siyasal partilerle ilgili çalışmalarda yeni yaklaşımlar söz konusudur. Bu yaklaşımlardan hareketle yeni tipolojilerin gündeme gelmeye başladığı da görülmektedir. Bu tipolojilerin başında Otto Kirchheimer'in (1905-1965) “*Hepsini Yakala Partisi (Catch All Party)*” kategorisinin geldiğini söylemek mümkündür. Kirchheimer esasen; Duverger ve Neumann'ın tipolojileri ile açıklanamayacak yeni bir özelliğin siyasal partilerde görülmeye başladığı iddiasındadır. Bu yeni özellik; herkesten oy almak isteği ve bu istek doğrultusunda ideolojik bağajların iyice boşaltılmasıdır. Kirchheimer'e göre bu tarz partiler klasikleşen “*kadro - kitle partileri*” yaklaşımı ile açıklanamayacak yeni bir tarzı ifade etmektedir. Bu tipolojinin doksanlı yıllarla birlikte popülerleştiği söylenebilir. Son yıllarda ideolojik unsurların eskiye oranla daha düşük olduğu yeni sağ ve yeni sol gibi siyasi akımların etkisine giren çok sayıda partinin, “*Hepsini Yakala Partisi*” tipolojisinden hareketle analiz edilmeye çalışıldığını belirtmekte yarar vardır (Türküne, 2007:261). Hepsini Yakala Partilerinin başlıca özellikleri olarak Kirchheimer şu hususlara vurgu yapmaktadır (Kapani, 2006:192);

- İdeolojinin arka planda bırakılmış olması,
- Pratik olmaya gayret edilerek toplumsal sorunları çözmeye öncelik verilmesi,
- Hemen her kesime parti vitrininde yer verip, mümkün olduğunca geniş bir seçmen kitlesine hitap etme politikası izlenmesi,
- Partide baskın bir ideolojik karakter olmamasının tabii bir sonucu olarak lider imajının ön planda olmasıdır.

İYİ Parti'nin kuruluşundan bu yana toplumun tüm kesimlerine hitap etmeye çalıştığı söylenebilir. Milliyetçi ve Ülkücü gelenekten gelen üyelerin çoğunlukta olmasına rağmen geçmişte Milli görüş, CHP ve merkez sağdan gelen isimlerin partide yer bulduğu söylenebilir. Yine partinin kurucularında Halaçoğlu'nun açıklamaları hususu teyit eder niteliktedir (Yeni Şafak, 2022);

“İYİ Parti'yi kurarken çok güzel bir vizyon belirlemiştik. Sağcı, solcu, merkezde olmayan bir siyasi yapı olarak belirlemiştik. Bunun için “vatanseverlik” temeline oturmuş bir siyasi yapıdan bahsediyorduk. Türkiye Cumhuriyeti'nde yaşayan herkes kendisini orada bulacaktı. Herhangi bir ayırım yapılmadan herkesin kendisini orada bulacağı bir siyasi yapı olacaktı”

İYİ Parti, toplumsal sorunların çözümünde ideolojik tutumdan ziyade pragmatist bir yaklaşım benimsendiği söylenebilir. İYİ Parti'nin toplumsal sorunlara pratik çözüm bulma noktasında öne çıkan alanın ekonomi ve hukuk olduğu söylenebilir. Parti'nin ekonomi politikaları başkanı Bilge Yılmaz'a göre “*Türkiye'de şu an bir hukuk yok; yani var, kanunlar kâğıt üzerinde var, ama uygulanmıyor. İnanılmaz derecede kötü bir makro-ekonomik durum var; istikrarsız*” (Yılmaz, 2022). Yine partinin lideri Akşener'e göre ülke derin bir ekonomik kriz yaşıyor, esasen toplumsal sorunların kökeninde bu ekonomik kriz yatıyor. Sözelimi Akşener'in (2023) Medyascope'ta Ruşen Çakır'a verdiği röportaj bu durumu teyit eder niteliktedir;

“Kürd'ün-Türk'ün temel problemleri nedir?’e baktığınız zaman aynı şeyler görüyorsunuz. Açlık görüyorsunuz, eğitime erişememe görüyorsunuz, yoksulluk görüyorsunuz, çocuklarda bodurluk görüyorsunuz doğru beslenemediği için. Her tarafta durum aynı. Yani sınıfsal anlamda baktığınızda Kürd'ün-Türk'ün derinleri birbirine benziyor”

İYİ Parti kuruluşunda çoğunlukla milliyetçi ve Ülkücü gelenekten gelen isimler yer alsa da zamanla partiden bu isimlerin ayrıldığı/ihraç edildiği görülmektedir. Sözelimi parti kurucuları içinde yer alan Nevzat Bor, Yusuf Halaçoğlu ve Özcan Yeniçeri gibi isimlerin milliyetçi/ülküçülerin partiden dışlandığı, parti içi demokrasinin işlemediği, önemli kararların kurucu üyelere danışılmadan genel başkan tarafından alındığı gerekçesi ile istifa etmiştir (BBC, 2018). Kurucu üyelerinin %40'ı istifa eden ya da ihraç edilen İYİ Parti'nin baskın ideolojik karakterden lider odaklı bir yapıya büründüğü söylenebilir.

İYİ Parti, seçmen tabanını genişletmek için farklı siyasi görüşlere hitap eden politikalar geliştirse de milliyetçi bir ideolojiye sahip olması, partinin tüm seçmenlere hitap etmesini zorlaştırmaktadır. Parti, bazı özellikleri ile “*Hepsini Yakala Partisi*” özellikleri gösterse de tam anlamıyla bu tipoloji bağlamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceği gelecekteki gelişmeler sonucunda belli olacaktır.

5. İYİ PARTİ’DE KURUMSALLAŞMA

Kurumsallaşma bir örgütün; iyi işlemesi, toplum tarafından belli bir itibar edinmesi ve uzun süreli olması ile alakalı bir kavram olduğu belirtilebilir (Huntington, 1966:65). Demokrasilerde siyasi partiler vatandaşların siyasal hayata katılmasını temin eden, dolayısıyla demokrasinin varlığı ve işlemesi doğrultusunda fonksiyon üstlenen başlıca örgütler konumunda olduklarından kurumsal hale gelmeleri üzerinde önemle durulan bir konudur. Daha açıkçası demokrasi ile yönetilen ülkelerde, siyasal gelişmenin sağlanabilmesi için; siyasi partilerin kişilere bağımlı olmaktan sıyrılması, devlet yönetimi (siyasal iktidar) ile vatandaşlar arasında köprü niteliği taşıyan gelenekler edinmesi istenmektedir. Dikkat edilirse tüm bu beklentiler kurumsallaşmayla alakalı hususlardır ve uzun bir süre faaliyette bulunmayı gerektirir.

Batı demokrasilerinde siyasi sistem kurumsallaşmış siyasi partiler vasıtasıyla çalışmaktadır. Gerçekten de demokratik siyasi sistem içindeki başlıca siyasi kurum olan partiler ne kadar kurumsal hale gelirse, demokrasinin varlığı açısından büyük önem taşıyan, fonksiyonlarını da o kadar iyi bir şekilde yerine getireceklerdir.

Siyasi sistem içindeki başlıca aktörler olan siyasi partilerin kurumsallaşması ciddi bir siyasal gelişme göstergesi olarak da kabul ediliyor. Birçok açıdan tanımlanabilecek olan “*Siyasal Gelişmeyi*” siyasal sistemin giderek itibar kazanması ve meşru hale gelmesi olarak da ifade etmek mümkündür. Son zamanlarda siyasal gelişmenin daha çok siyasal örgütlerin ve usullerin kurumsallaşması ile alakalı olduğu genel bir kabuldür. Siyasal gelişmenin tam tersi bir durum olan siyasal bozulma ise başta siyasi partiler olmak üzere siyasal kurumların işlevlerini yerine getirememesi, giderek itibar kaybetmeleri ve sonuçta siyasal sistemin kolektif nitelikli toplumsal sorunlar karşısında yetersiz kalması durumudur.

Özellikle modern-demokratik bir sistem kurma hayalini güden gelişmekte olan ülkelerde siyasi partilerin kurumsallaşma sorunu yaşaması sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Bu ülkelerde siyasi partiler uzun süreli olamamakta, kişilere (lidere) bağımlı olarak varlıklarını sürdürmekte, devamlı surette ayrılma bölünme yolu ile yeni siyasi partiler ortaya çıkmaktadır. Ama böyle bir tabloda asıl önemlisi demokratik usul ve geleneklerin bir türlü ortaya çıkacak fırsatı bulamamalarıdır. Bu konuda en geçerli ve yaygın olan teori Amerikalı siyaset bilimci Samuel Huntington’a aittir. Huntington siyasal gelişme konusunu araştırırken siyasal gelişmenin başlıca belirleyici olarak siyasal örgütlerin kurumsallık düzeyinden bahsetmiştir. Kurumsallaşma bağlamında dile getirdiği ölçütler siyasi partilerin kurumsallaşmasını açıklama amacıyla bilim çevrelerinde son derece yaygın bir şekilde kullanılmaktadır.

Kurumsallaşma hususunda bir başka yaklaşım Angelo Panebianco’ya aittir. Tıpkı Huntington gibi Panebianco da örgütün itibar kazanmasını vurgulamaktadır (Panebianco, 1988:53). Yine kurumsallaşmanın iki ölçütü olarak özerklik ve sistemliliği işaret etmektedir. Her iki yazar da örgütlerin kurumsallaşması için özerklik kriterini ön plana çıkarmaktadır. Panebianco’nun sistemlilik kriterinin Huntington’ın tutarlılık ve karmaşıklık kriterine karşılık geldiği söylenebilir (Bölükbaşı, 2022:307).

Kuramsallaşma hususunda bir başka çalışmada Steven Levitsky (1998)’ye aittir. Levitsky örgütlerin kurumsallaşmasında davranışsal rutinleştirme ve değer aşılama olmak üzere iki kriteri ön plana çıkartır. Değer aşılama kriterin de aktörlerin hedefleri, örgüt aracılığıyla belirli hedeflere yönelmekten, örgütün başlı başına kendini sürdürme hedefine kaydığını belirtir (Levitsky, 1998:79). Davranışsal rutinleşme ise kuralların örgüt içinde itibar görmesi ile ilgilidir.

Bahsedilen bu yaklaşımların örgütlerin içsel boyutuna ilişkin olduğu belirtilebilir. Bu noktada kurumsallaşmanın dışsal boyutuna yer veren Kenneth Janda’nın (1980) yaklaşımından bahsedilebilir. Janda, kurumsallaşmış bir partinin, kamuoyunun zihninde somutlaşan bir yapıda olduğunun altını çizerek (Janda, 1980:19). Yine Richard Rose ve Thomas Mackie, kurumsallaşmış bir partinin üçten fazla ulusal seçime girmesini ölçüt olarak ileri sürüyor (Rose ve Mackie, 1988:536). Son dönemde yapılan çalışmalar, Huntington, Panebianco ve Janda gibi yazarların ölçütlerinin bir kombinasyonu ya da bir kısım ölçütün değiştirilmesiyle oluştuğu söylenebilir. Sözelimi Veugelers’e göre bir parti art arda seçimlere giriyor ve varlığını sürdürüyorsa ise kurumsallaşmıştır (Veugelers, 1995:4).

Yakın zaman Türkiye’de parti kurumsallaşma düzeyinin ölçülmesine ilişkin bir çalışma Bölükbaşı tarafından yapılmıştır. Bölükbaşı, Parti Kurumsallaşma Endeksi (PII) ile parti kurumsallaşmasının dört boyutu olan; istikrar, sistemlilik, somutlaştırma ve kökleşme üzerinden Türkiye’deki siyasi partilerin kurumsallaşma düzeylerini incelemiştir. Araştırma sonucuna göre kurumsallaşma düzeyi en yüksek parti CHP en düşük HDP’dir. İYİ Parti görece yeni bir parti olmasından dolayı bulgularda yer verilmemiştir (Bölükbaşı, 2022:315).

Dikkat edilirse kurumsallaşma bir örgütün doğmasına müteakiben kişilere ve özel şartlara bağımlı olmaktan kurtulması anlamını da içermektedir (Apaydın, 2009:2,3). Az gelişmiş ülkelerde böyle bir tablo söz konusudur. Siyasal gelişme kurumsallaşma eksikliğinden dolayı bir türlü istenilen düzeyde olamamaktadır. Nitekim bu kategorideki ülkelerde kurumsallaşma eksikliğine dayalı siyasal çözülmeden, bir kördüğüm ortamının varlığından bahsedilebilir. Bu nokta da günümüzde ülkelerin siyasal sistemleri hakkında objektif görüşler elde edebilmek için, siyasal kurumların kurumsallaşma düzeyine de göz atmak gerekmektedir.

5.1. Samuel Huntington’un Kurumsallaşma Ölçütleri

Huntington’ın siyasal gelişme teorisinden hareketle siyasi partilerin kurumsallaşma düzeyini belirleyen ölçütler olarak şunlardan bahsetmek mümkündür.

5.1.1. Uyarlanabilirlik

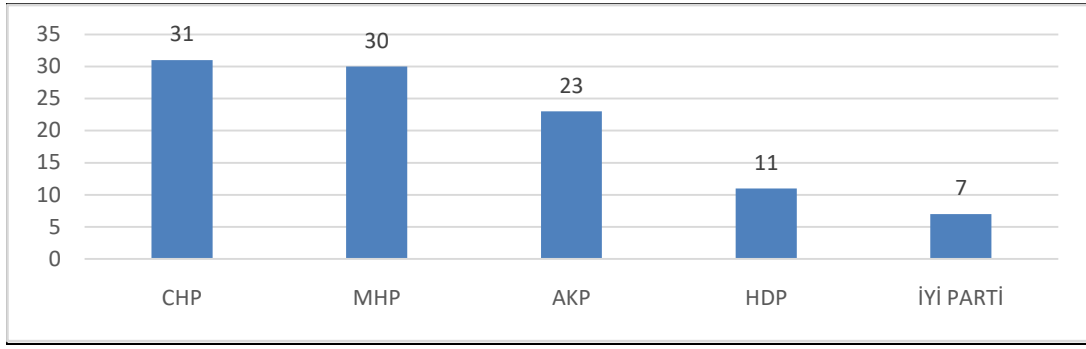
Değişimin kaçınılmaz olduğu bir gerçektir. İnsanlık tarihi tarım çağını, sanayi çağını şimdi de bilgi çağını yaşamaktadır. Toplumların içinde olduğu çevresel şartlar da sürekli değişiyor. İşte bir siyasi parti değişen çevresel şartlara karşı kendini uyarlayabiliyorsa kurumsallaşma yönünde önemli bir yol kat etmiş demektir. Eğer ki bir partinin kendini değişen çevresel şartlara uyarlama yeteneği zayıfsa henüz tam anlamıyla kurumsallaşmadığı söylenebilir (Huntington, 1966:66).

Huntington’a göre “*Bir örgüt ne kadar eskisiyse uyarlanabilirliği o kadar yüksektir. Çünkü birçok kez çevresel baskı ile karşılaşmanın, çok badirelerden geçmiş olmanın kazandırdığı birikime sahiptir*” (Huntington, 1966:66). Buradan hareketle uyarlanabilirlik gücünün siyasal partinin yaşı ile yakından alakalı olduğunu söylemek de mümkündür. Bu bağlamda yeni kurulan partilerin uyarlanabilirlik gücünün zayıf olması da kuvvetle muhtemeldir. Uyarlanabilirlik gücünün veya yeteneğinin yüksek olması, birçok zorluğun üstesinden gelmek ve değişen çevresel koşullara rağmen varlığını sürdürebilmekle ilişkilidir.

Bir siyasi partinin ömrü (*yaşı*) kurumsallaşması açısından önemli bir gösterge olarak kabul edildiği söylenebilir. Siyasi partilerin yaşı konusunu da Huntington’un kurumsallaşma ölçütlerinden hareketle esasta iki açıdan ele almak mümkün: “*Kronolojik Yaş*” ve “*Kuşaksal Yaş*” (Huntington, 1966:66). Bir siyasi partinin kronolojik yaş kavramı ile kast edilen kuruluşundan itibaren toplam var oluş süresidir. Bu süre ne kadar fazlaysa siyasi partinin uyarlanabilirlik yeteneğinin, dolayısıyla kurumsallaşma düzeyinin de yüksek olması muhtemeldir. Çünkü bu sürenin uzunluğu çevresel değişimlere karşı durabildiğini, uyarlamalar yapabildiğini göstermektedir.

Bir siyasi partinin kuşaksal yaşı ise lider tabakasının (*parti üst yönetiminin*) kaç kere değiştiği ile alakalıdır. Kuşaksal yaşın ileri olması partinin en tepesindeki yönetici takımının (*genel başkan ve yakın çalışma arkadaşlarından oluşan ekibin*) değişmesiyle alakalıdır. Bu durumu şu şekilde de ifade edebiliriz: Eğer ki, bir siyasi partinin başında hala ilk (*kurucu*) lider ve ekibi bulunmaktaysa uyarlanabilirlik bu partide şüpheli durumdadır. Lider tabakanın değişimi barışçıl yollarla gerçekleştirilmiş ve yeni lider takımı parti yönetimini devralabilmişse uyarlanabilirlik yeteneği kendisini göstermiş demektir. Bu durum birçok kez yaşandığında o ölçüde uyarlanabilirlik yeteneği güçlenen bir kurumsal yapıdan bahsedilebilir.

Uyarlanabilirlik ölçütü ile ilgili olarak siyasi partilerin “*Fonksiyonellik*” gücünden de bahsetmek gerekir. Siyasi partiler birçok fonksiyona sahiptir (Huntington, 1966:68). Ama bu fonksiyonlarından bazıları partinin varlık sebebi konumunda olabilir. Varlık sebebi konumundaki fonksiyonları gündemden düşüren şartların oluşması bir siyasi parti için aşılması gereken büyük bir kriz demektir. Böyle bir gelişme siyasi partileri yok oluşa dahi götürebilir. İşte bu gibi durumlarda yeni çevresel şartları iyi okuyabilmek ve yeni fonksiyonlar üstlenebilmek kritik bir hamle olacaktır. Böyle bir hamlenin yapılması önemli bir kurumsallaşma göstergesi olarak da değerlendirilebilir. Gerçekten de çevresindeki değişimleri fark edebilmiş ve temel fonksiyonlarını bir veya birkaç defa değiştirebilmiş bir siyasi partiyi kurumsal bir yapı olarak değerlendirmek mümkündür. İYİ Parti’nin kuruluşundan bu yana yedi yıllık bir sürenin geçtiği göz önüne alındığında kurumsallaşma bakımından tam bir analiz yapılması zordur. Siyasal partinin yaşı ile kurumsallaşma arasında uyarlanabilirlik bağlamında yakın ilişki olduğunu söylenebilir.

Tablo 3. Partilerin Kronik Yaşları

Kaynak: <https://www.yargitaycb.gov.tr/icerik/1093/siyasi-parti-genel-bilgileri>

Tablo: 3 incelendiğinde Türk siyasi partilerinin kronik yaşlarının düşük olduğu gözlemlenmektedir¹. 1980 askeri müdahalesi sonucunda siyasal partiler kapatılmış, tekrar örgütlenmeleri ise 1990'lı yılların başında gerçekleşmiştir. Yine Anayasa Mahkemesi tarafından verilen parti kapatma cezaları, partilerin kronik yaşlarını ve kurumsallaşmasını sekteye uğrattığı belirtilebilir.

Her ne kadar kuruluşundan bu yana kısa bir süre geçse de partinin bu süre için atlattığı badireler göz önüne alındığında şu hususlar belirtilebilir. Kurucu üyelerinin yüzde % 40'ı partiden ayrılmış, yönetimin büyük bir kısmı değişmiştir. Yine parti genel başkanı Akşener ikinci kez genel başkanlığa aday olmuş ve seçimi kazanmıştır. İYİ Parti'nin kuruluşundan bu yana Türkiye'de iki genel bir yerel seçim gerçekleşmiştir. İYİ Parti seçimlere ittifak çatısı altında girmesi fonksiyonellik bağlamında değerlendirilebilir. 2024 Mahalli İdare Seçimlerine müstakil olarak girmesi ve Akşener'in işaret ettiği "*üçüncü yol girişimi*" yine kurumsallık açısından partinin önemli bir yol kat ettiğinin göstergesi olarak belirtilebilir.

5.1.2. Karmaşıklık

Bu ölçüte göre; bir siyasi parti örgütsel manada ne kadar karmaşık bir yapıya sahipse ve bu karmaşık yapıyı bir sorun olmaksızın yönetebiliyorsa o düzeyde kurumsallaşmış kabul edilmektedir. Çünkü böyle bir yapı sayesinde fonksiyonel uyum (kendini uyarlama) ve badireleri atlatma gücü yüksek olmakta, partinin ömrü uzamaktadır. (Huntington, 1966:68). "*Geçmiş çağların tek hücreli yaratığının yerini karmaşık ve farklılaşmış yapısıyla yirminci yüzyıl partisi almıştır*" (Duverger, 1993:10). Tüm bunlardan hareketle; yapısal çeşitliliği olan, hiyerarşik ve fonksiyonel manada örgütsel alt birimlere sahip olmuş siyasi partilerin kurumsal olduğu söylenebilir (Huntington, 1966:71).

İYİ Parti'nin kuruluşundan 60 gün içerisinde seçime girmesi için gerekli olan şartları sağlaması karmaşıklık ölçütünü sağlamada zorlanmadığını göstermektedir. Parti kurultayın akabinde 41 il ve merkez ilçelerde örgütlenmiştir. Gençlik, kadın kolları gibi örgütsel alt birimler partinin kuruluşunun akabinde oluşturulmuştur. Yine partinin üye sayısındaki hızlı yükseliş bu hususu teyit eder niteliktedir.

5.1.3. Özerklik

Huntington'un bahsettiği kurumsallaşma ölçütlerinden üçüncüsü özerklik derecesidir. Özerklik derecesi ile bir siyasi partinin kendisine yakın sosyal gruplar karşısında bağımsız hareket edebilme gücü kast edilmektedir. Anlaşılacağı üzere özerklik "*Siyasi partilerin ne oranda bağımsız hareket edebilme gücüne sahip olduğu?*" sorusu ile yakından alakalı bir husustur.

Her siyasi partinin destekçisi olan toplumsal kesimler vardır. Partiler doğal olarak bunlarla yakın ilişki içindedir. Ancak bir parti bunların güdümünde politika yapıyorsa, kendini destekleyen sivil toplum örgütlerinin sözcüsü konumunda ise politikalarını oluştururken bu kesimlerin tepkisine göre davranmayı artık alışkanlık haline getirmişse özerklikten yoksundur (Huntington, 1966:73-74). Böyle bir yapıda olan siyasi parti özerk değil uyruk konumunda bir örgüt olacaktır.

1 Veriler yazar tarafından Anayasa Mahkemesi, Yüksek Seçim Kurulu (YSK) ve İç İşleri Bakanlığı kaynaklarından derlenmiştir.

Bir siyasal partinin iş çevreleri, fikir kulüpleri, hemşeri dernekleri, kültürel topluluklar gibi sivil toplum kuruluşları ile etkileşimi kaçınılmazdır. Bunların etki ve baskısı altında kalıp kalmamanın düzeyi ise önemli bir kurumsallaşma göstergesi olarak kabul edildiği söylenebilir. Bir parti sürekli olarak etkileşim içinde olduğu sosyal grupların etkisi altında politika geliştiriyorsa özerkliği zayıftır. Bunların menfaat aracı konumunda olmadığını gösteren usul ve örgütsel davranış biçimlerine sahip olmaya başladıkça kurumsallığı aratacaktır (Huntington, 1966:72).

İYİ Parti'nin doğuşunda herhangi bir dernek, fikir kulübü veya vakıf gibi yapılanmaların olmaması özerklik ölçütü bakımından partinin kurumsallaştığını göstermektedir. Fakat 2023 yılında Millet İttifakı'nın cumhurbaşkanı belirleme sürecinde yaşanan gelişmelerin partinin özerkliğini zedelediği söylenebilir. Akşener'in CHP genel başkanı Kemal Kılıçdaroğlu'nun cumhurbaşkanı adaylığına karşı çıkarak Altılı masadan ayrılmıştır. Akşener yaptığı açıklamada; "*Geldiğimiz noktada İYİ Parti bir kısıpaca alınmış, bir dayatmaya mecbur bırakılmış, tıpkı yıllardır Türk milletine yapıldığı gibi ölümle sıtma arasında bir tercihe zorlanmıştır ve elbette buna boyun eğmeyecektir*" (NTV, 2023) ifadelerini kullanmıştır. Fakat Akşener CHP'nin İstanbul ve Ankara Büyükşehir Belediyesi Başkanları ile yaptığı görüşme sonrasında masaya tekrar geri dönmüştür. Yaşanan üç günlük süreçte yaklaşık 25-30 bin kişinin İYİ Parti'den istifa ettiği açıklanmıştır (Haber İskelesi, 2023).

5.1.4. Tutarlılık

Bir siyasal partide; söylem birliği mevcutsa, alınan kararlar ve amaçlarda genel bir konsensüs söz konusuysa tutarlılık vardır ve partinin kurumsallık düzeyi yüksektir. Hemen belirtilmelidir ki tutarlılık için; sadece parti idarecileri arasında değil parti üst yönetimi ile parti tabanı arasında da söylemsel bir uyumun varlığı gereklidir.

Bir siyasal örgüt olarak ortaya çıkmak, bazı temel görüşlerin varlığı yani az veya çok bir konsensüsün sonucudur. Aralarında temel konularda uzlaşma olan kişiler birlikte bir siyasi yapılanma oluştururlar. Ancak burada tutarlılık ölçütü ile kast edilen bundan daha farklı bir konsensüs düzeyidir. Şöyle ki burada kast edilen temel amaçlar ve fonksiyon bağlamında güçlü bir konsensüsün parti içinde yerleşmiş olmasıdır (Huntington, 1966:75). Bu durumun mevcudiyeti partide söylem birliğini de sağlamaktadır. Tutarlılık birçok açıdan önemli bir kurumsallaşma kriteridir. Her şeyden önce siyasi partinin güçlenmesine katkıda bulunur. Zira tutarlı politikalar seçmenlerin güvenini kazanmanın yanı sıra hem duygusal ve hem de rasyonel manada parti yönetimi ile seçmenler arasındaki iletişimin pekişmesini sağlayabilir. Bu durum parti tabanı ve tavanı arasındaki bağın güçlenmesi olarak da ifade edilebilir (Apaydın, 2009:18).

Tutarlılık bakımından İYİ Parti'ye bakıldığında parti içinde bir konsensüsün olduğunu söylemek oldukça güçtür. Kurucu üyelerinin %40 kaybeden parti bilhassa CHP ile arasındaki ilişkinin tutarlılığını etkilediği belirtilebilir. Partiden istifa veya ihraç edilen üyelerin bir kısmı CHP ile ittifak yapılmaması veya sürdürülmemesini savunurken, diğer kısmı tam aksine ittifakın hem genel hem yerel seçim düzeyinde de sürdürülmesini savunmaktadır. Sözgelimi Parti'nin kurucularından Ümit Özdağ İYİ Parti'nin CHP'nin uydusu haline geldiğini belirterek istifa ederken, Aytun Çıray CHP ile ittifakın sürdürülmemesinden dolayı istifa etmiştir. Yine son dönemde Millet İttifakı'nın Cumhurbaşkanı adaylığı belirleme süreci sonunda yaşanan gelişmeler alınan kararlar ve amaçlarda genel bir konsensüs olmadığını göstermektedir. Parti lideri Akşener, Kemal Kılıçdaroğlu'nun adaylığına karşı çıkmasına rağmen kendisini desteklemiştir. Yakın zaman yaptığı bir açıklamada ise kararının hatalı olduğunu "*Şimdi ki aklım olsa katiyen yapmazdım*" (NTV, 2023) diyerek dile getirmiştir. Teorik olarak özerklik ve tutarlılık ayrı nitelikler olsa da pratikte bunların birbiriyle yakın ilişkide olduğu söylenebilir (Randal ve Svasand, 2002:10).

6. SONUÇ

Çalışmada, İYİ Parti'nin hangi şartlar altında ortaya çıktığı, hangi temel değerler üzerine kurulduğu ve siyasi partileri açıklamak üzere geliştirilen doğuş teorileri, parti tipolojileri ve kurumsallaşma ölçütleriyle ne derece uyumlu olduğu değerlendirilmiştir. İYİ Parti'nin kuruluşunun, 2015 yılından itibaren MHP içinde yaşanan siyasi gelişmeler ve parti içi muhalefetin artmasıyla doğrudan ilişkili olduğu söylenebilir. Meral Akşener liderliğinde kurulan İYİ Parti, parlamento içinden doğan ve bölünme sonucu ortaya çıkan bir parti olarak nitelendirilebilir. İYİ Parti'nin politikaları, hem kadro partisinin hem de kitle partisinin özelliklerini yansıtmaktadır. İYİ Parti'nin kurucu kadrosunun büyük çoğunluğunu, MHP kökenli milletvekilleri ve deneyimli siyasetçiler oluşturmaktadır. Bu durum, partinin erken dönemlerinde kadro partisine benzer bir yapı sergilediğini göstermektedir. Öte yandan İYİ Parti, zaman içinde üye sayısını artırmaya yönelik çalışmalar yürütmüş ve kitle partisi niteliği kazanmaya başlamıştır.

İYİ Parti'nin politikaları incelendiğinde, hem liberal değerlere hem de milliyetçi söylemlere yer verdiği görülmektedir. Bu da partinin, hem bireysel özgürlüklere vurgu yapan kentli seçmenlere hem de milliyetçi hassasiyetlere sahip seçmenlere hitap etmeye çalıştığını göstermektedir. İYİ Parti, siyasi parti teorileri çerçevesinde tek bir kategoriye kesin olarak yerleştirilebilecek bir parti değildir. Hem kadro partisi hem de kitle partisi özelliklerini bünyesinde barındırırken, “*Hepsini Yakala Partisi*” modeline de yakınlaşmaktadır. Partinin gelecekte hangi tipolojiye daha çok benzeyeceği, siyasi stratejileri, üye yapısındaki değişimler ve toplumsal dinamiklerle şekillenecektir.

Huntington'un kurumsallaşma ölçütleri çerçevesinde İYİ Parti incelendiğinde, partinin karmaşıklık ve uyarlanabilirlik gibi kriterlerde görece güçlü olduğu, ancak tutarlılık ve özerklik konularında zayıflıklar yaşadığı görülmektedir. Özellikle CHP ile ilişkiler ve ittifak stratejileri konusundaki görüş ayrılıkları, partinin tutarlılık sorunu yaşamasına neden olmaktadır. 2023 yılındaki cumhurbaşkanı adayı belirleme sürecinde yaşananlar ise İYİ Parti'nin özerklik konusunda da henüz tam olarak kurumsallaşmadığını göstermiştir. İYİ Parti, kurumsallaşma yolunda ilerleyen bir parti olsa da Huntington'un ölçütleri baz alındığında henüz tam olarak kurumsallaşmış bir parti olarak değerlendirilemez. Özellikle tutarlılık ve özerklik alanlarında yaşanan sıkıntılar, partinin uzun vadeli siyasi başarısı için aşması gereken önemli engeller olarak durmaktadır.

İYİ Parti'nin hem milliyetçi hem de liberal değerlere öncelik verdiği gözükmemektedir. Söz gelimi, parti programında serbest piyasa ekonomisi gibi liberal değerlere yer verilirken, diğer yandan milliyetçi/ülkücü geleneğe de sahip çıkılmaktadır. Bu bağlamda, İYİ Parti'nin siyasi söylem ve eylemlerinde bu iki farklı ideolojik çizgiyi nasıl harmanladığı ve bunun seçmen tabanında nasıl bir karşılık bulduğu daha detaylı bir şekilde incelenebilir. Yine İYİ Parti'nin henüz genç bir parti olduğu ve kurumsallaşma sürecinde bazı zorluklar yaşadığı gözükmemektedir. Bu bağlamda, İYİ Parti'nin Türk siyasi tarihinde kalıcı bir aktör mü yoksa konjonktürel bir oluşum mu olacağı, gelecekteki siyasi stratejileri, parti içi dinamikler ve Türkiye'nin genel siyasi atmosferine bağlı olarak incelenebilir.

II. Meşrutiyet döneminde siyasi partilerin ortaya çıkışı Türk demokrasi tarihinin nasıl ki dönüm noktası kabul ediliyorsa siyasi partilerimizin kurumsal hale gelmesi de; demokrasimizin pekişmesi, siyasal gelişmenin sağlanması gibi açılardan bir dönüm noktası olacaktır. Bu bakımdan bu ölçütlerden hareketle yapılacak analizler ve tartışmalar önemlidir.

YAZAR BEYANI / AUTHORS' DECLARATION:

Bu makale Araştırma ve Yayın Etiğine uygundur. Beyan edilecek herhangi bir çıkar çatışması yoktur. Araştırmanın ortaya konulmasında herhangi bir mali destek alınmamıştır. Makale yazım ve intihal/benzerlik açısından kontrol edilmiştir. Makale, “*en az iki dış hakem*” ve “*çift taraflı körleme*” yöntemi ile değerlendirilmiştir. Yazar, dergiye imzalı “*Telif Devir Formu*” belgesi göndermişlerdir. Mevcut çalışma için mevzuat gereği etik izni alınmaya ihtiyaç yoktur. Bu konuda yazarlar tarafından dergiye “*Etik İznine Gerek Olmadığına Dair Beyan Formu*” gönderilmiştir. Yazar, çalışmanın tüm bölümlerine ve aşamalarına tek başına katkıda bulunmuştur. / **This paper complies with Research and Publication Ethics, has no conflict of interest to declare, and has received no financial support. The article has been checked for spelling and plagiarism/similarity. The article was evaluated by "at least two external referees" and "double blinding" method. The author sent a signed "Copyright Transfer Form" to the journal. There is no need to obtain ethical permission for the current study as per the legislation. The "Declaration Form Regarding No Ethics Permission Required" was sent to the journal by the authors on this subject. The author contributed to all sections and stages of the study alone.**

KAYNAKÇA

- AKŞENER, Meral (2019) “*Milliyetçilik Ne Bir Parti Aididir, Ne De Bir Damgadır*”, **Kişisel Twitter (X) Paylaşımı**, 16 Mayıs 2019, https://twitter.com/meral_aksener/status/1129084192799764486 (Erişim Tarihi: 03.08.2024).
- APAYDIN, Fahri (2009), “*Kurumsal Teori ve İşletmelerin Kurumsallaşması*”, **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, S.10(1), ss.1-22.
- BBC NEWS TÜRKÇE (2018), “*3 Kurucu Üyesi İstifa Eden İYİ Parti'de Neler Oluyor?*”, **BBC News Türkçe (E-Haber)**, 6 Ağustos 2018, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-45084295> (Erişim Tarihi: 03.08.2024).
- BLOOMBERGHT (2017), “*MHP'nin Tüzük Kurultayı İptal Edildi*”, **Bloomberght (E-Haber)**, 20 Haziran 2017, <https://www.bloomberght.com/haberler/haber/2023962-mhpnin-tuzuk-kurultayi-iptal-edildi> (Erişim Tarihi: 03.08.2024).
- BÜLBÜL, Kudret (2019), **Siyaset Bilimi**, Adres Yayınları, Ankara.
- BÖLÜKBAŞI, Mustafa (2022), “*Measuring the Level of Party Institutionalization in Turkey*”, **Journal of Political Sciences**, S.31(2), ss.305-321.
- ÇAĞLA, Cengiz (2010), **Siyaset Bilimi**, Omnia Yayıncılık, İstanbul.
- ÇİÇEK, Ali (2022), “*Türkiye'deki Siyasal Partilerin Yerel Yönetim Tasavvurları*”, **Kamu Yönetimi: Yerel Yönetimler, Yerel Demokrasi ve Kentleşme** (Ed. Konur Alp Demir, Ali Çiçek), Orion Yayınları, Ankara, ss.3-50.
- ÇİÇEK, Ali (2023), “*İdeolojiden Kitleye Türkiye'de Siyasi Partiler*”, **Dicle Akademi Dergisi**, S.3(2), ss.255-281.
- DAĞ, Mehmet ve IRK, Orhan (2012), “*Türkiye'de ve İngiltere'de Siyasal Partilerin Ortaya Çıkışı*”, **Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi**, S.4(2), ss.41-48.
- DUVERGER, Maurice (1993), **Siyasi Partiler** (Çev. Ergun Özbudun), Bilgi Yayınevi, Ankara, 4. Baskı.
- DÜNYA GAZETESİ (2018), “*CHP'li 15 milletvekili İYİ Parti'ye katıldı.*”, **Dünya Gazetesi (E-Haber)**, 22 Nisan 2018, <https://www.dunya.com/gundem/chpli-15-milletvekili-iyi-partiye-katildi-haberi-412727> (Erişim Tarihi: 03.08.2024).
- EURONEWS (2021), “*Akşener Güçlendirilmiş Parlamenter Sistem Çalışmasını Açıkladı: Tarafsız Cumhurbaşkanı, Güçlü Meclis*”, **Euronews (E-Haber)**, 26 Mayıs 2021, <https://tr.euronews.com/2021/05/26/aksener-guclendirilmis-parlamenter-sistem-cal-smas-n-ac-klad-tarafs-z-cumhurbaskan-guclu-m> (Erişim Tarihi: 03.08.2024).
- GAZETE DUVAR (2023), “*Meral Akşener Yeniden İYİ Parti Genel Başkanı Seçildi*”, **Gazete Duvar (E-Haber)**, 20 Eylül 2020, <https://www.gazeteduvar.com.tr/politika/2020/09/20/iyi-parti-kurultayi-basladi-istanbul-sozlesmesi-ve-eyt-mesaji> (Erişim Tarihi: 03.08.2024).
- HABER İSKELESİ (2023), “*İYİ Parti Lideri Meral Akşener Masadan Kalkınca İstifalar Peş Peşe Geldi!*”, **Haber İskelesi (E-Haber)**, 23 Mart 2023, <https://haberi skelesi.com/2023/03/21/meral-aksener-masadan-kalkinca-istifalar-pes-pese-geldi> (Erişim Tarihi: 03.08.2024).
- HUNTINGTON, Samuel Phillips (1966), “*Siyasal Gelişme ve Bozulma (Çev. Ergun Özbudun)*”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, S.23(4), ss.55-107.
- HÜRRİYET GAZETESİ (2024), “*Türkiye'nin Geçmiş Seçimleri Zaman Çizelgesi*”, **Hürriyet Gazetesi (E-Haber)**, <https://secim.hurriyet.com.tr/> (Erişim Tarihi: 26.09.2024).
- İYİ PARTİ (2024), “*İYİ Parti Programı*”, **İyi Parti Kurumsal Web Sayfası**, <https://iyiparti.org.tr/storage/img/doc/iyi-parti-guncel-parti-program.pdf> (Erişim Tarihi: 03.08.2024).
- İYİ PARTİ ANTALYA (2024), “*İYİ Parti Kurucular Kurulu*”, **İYİ Parti Antalya Kurumsal Web Sayfası**, <https://iyipartiantalya.org.tr/kurucular-kurulu/> (Erişim Tarihi: 26.2.2024).

- JANDA, Kenneth (1980), **Political Parties: A Cross-National Survey**, Free Press, New York (US).
- KAPANİ, Münci (2006), **Politika Bilimine Giriş**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 18. Baskı.
- LEVITSKY, Steven (1998), “*Institutionalization and Peronism: The Concept, the Case and the Case for Unpacking the Concept*”, **Party Politics**, S.4(77), ss.77-92.
- MEDYASCOPE (2022a), “*Ekonominin Temel Sorunları ve Çözüm Önerileri – İYİ Parti Ekonomi Politikaları Başkanı Prof. Dr. Bilge Yılmaz ile Söyleşi*”, **Medyascope** (E-Haber), 9 Nisan 2022, <https://medyascope.tv/2022/04/09/ekonominin-temel-sorunlari-ve-cozum-onerileri-rusen-cakir-ve-bilge-yilmaz-tartisiyor/> (Erişim Tarihi: 09.04.2022).
- MEDYASCOPE (2022b), “*Meral Akşener, Ruşen Çakır'ın Sorularını Yanıtladı | Aday Kim Olacak?*”, **Medyascope** (E-Haber), 9 Aralık 2022, <https://www.youtube.com/watch?v=tfiSDsWb9r8> (Erişim Tarihi: 03.08.2024).
- MİLLİYET GAZETESİ (2020), “*İYİ Parti'nin Üye Hedefi 350 Bin*”, **Milliyet Gazetesi** (E-Haber), 7 Şubat 2020, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/iyi-partinin-uye-hedefi-350-bin-6139564> (Erişim Tarihi: 03.08.2024).
- NTV (2016), “*Meral Akşener MHP'den İhraç Edildi*”, **NTV** (E-Haber), 8 Eylül 2016, <https://www.ntv.com.tr/turkiye/meral-aksener-mhpden-ihrac-edildi,A5eUrgGT7EC-A7iMWL-sGQ> (Erişim Tarihi: 03.08.2024).
- NTV (2023a), “*Meral Akşener'den 6'lı Masa Açıklaması: "Şimdiki Aklım Olsa Geri Dönmezdim"*”, **NTV** (E-Haber), 9 Aralık 2023, <https://www.ntv.com.tr/turkiye/meral-aksenerden-6li-masa-aciklamasi-simdiki-aklim-olsa-geri-donmezdim,kKg4tAi8qkm-QLzTaT5BzQ#> (Erişim Tarihi: 03.08.2024).
- NTV (2023b), “*Meral Akşener 6'lı Masadan Kalktı: Dayatmaya Boyun Eğmeyeceğiz*”, **NTV** (E-Haber), 3 Mart 2023, <https://www.ntv.com.tr/2023-secim/meral-aksener-6li-masadan-kalkti-dayatmaya-boyun-egmeyecegiz,8IBE2QotNUivZs7Zf5U63A#> (Erişim Tarihi: 03.08.2024).
- PANEBIANCO, Angelo (1988), **Political Parties: Organization and Power**, Cambridge University Press, Cambridge.
- POLİTİKİYOL (2021), “*Meral Akşener PolitikYol'a Konuştu: "Türkiye Bu Sistemi, Bırakın 2023'ü, Bu Hafta Sonuna Kadar Bile Taşyamaz"*”, **PolitikYol** (E-Haber), <https://www.politikyol.com/meral-aksener-politikyola-konustu-turkiye-bu-sistemi-birakin-2023u-bu-hafta-sonuna-kadar-bile-tasiyamaz/> (Erişim Tarihi: 09.07.2021).
- RANDALL, Vicky ve SVASAND, Lars (2002), “*Party Institutionalization in New Democracies*”, **Party Politics**, S.8(1), ss.5-29.
- ROSE, Richard ve MACKIE, Thomas T. (1988), “*Do Parties Persist or Fail? The Big Trade-Off Facing Organizations*”, **When Parties Fail: Emerging Alternative Organizations** (Ed. Kay Lawson, Peter H. Merkl), Princeton University Press, Princeton, ss.533-558.
- SARIBAY, Ali Yaşar (2012), “*Partilerin Kartelleşmesi ve Demokrasi*”, **Sar Gazetesi** (Açık Görüş Köşesi), 21 Nisan 2013, <http://www.stargazete.com/acikgorus/partilerin-kartelles-mesi-ve-demokrasi/haber-639274> (Erişim Tarihi: 03.08.2024).
- SAYGI, Harun ve ASLAN, Cahit (2020), “*Türkiye'de Partilerin Milliyetçilik ve Din Anlayışları*”, **Liberal Düşünce Dergisi**, S.25(99), ss.79-104.
- SAYIN, Ayşe (2022), “*Güçlendirilmiş Parlamenter Sistem: 28 Şubat'ta Mutabakat Metnini Açıklayacak Olan Muhalefetin Yol Haritası Nasıl Şekillenecek?*”, **BBC** (E-Haber), 17 Şubat 2022, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-60415731> (Erişim Tarihi: 03.08.2024).
- SAYIN, Ayşe (2024a), “*Akşener Sonrasına Hazırlanan İYİ Parti'de Önemli Yol Ayrımları Nelerdi?*”, **BBC** (E-Haber), 27 Nisan 2024, <https://www.bbc.com/turkce/articles/cn3d2x94959o> (Erişim Tarihi: 03.08.2024).
- SAYIN, Ayşe (2024b), “*İYİ Parti'de Akşener Dönemi Kapandı, Dervişoğlu'nun Seçildiği Kurultayda Neler Yaşandı?*”, **BBC** (E-Haber), 28 Nisan 2024, <https://www.bbc.com/turkce/articles/c2x3e3m2km4o> (Erişim Tarihi: 03.08.2024).

- ŞAHİN, Köksal (2007), “*Bir İdeoloji Olarak Milliyetçilik*”, **Akademik Bakış Dergisi**, S.12, ss.1-9.
- TOPLUMSAL ETKİ ARAŞTIRMALARI MERKEZİ (2019), “*Seçmen Blokları Zayıflıyor İyi Parti Seçmen Analizi*”, **Toplumsal Etki Araştırmaları Merkezi Kurumsal Web Sayfası** (E-Rapor), http://www.teamarastirma.com/wpcontent/uploads/2019/11/%C4%B0Y%C4%B0_Parti_Se%C3%A7men_Analizi.pdf (Erişim Tarihi: 03.08.2024).
- TÜRKÖNE, Mümtaz’er (2007), **Siyaset**, Lotus Yayınevi, İstanbul, 6. Baskı.
- VARLIK, Ülkü ve ÖREN, Banu (2001), **Seçim Sistemleri ve Türkiye’de Seçimler**, Der Yayınları, İstanbul.
- VERİ KAYNAĞI (2023), “*Siyasi Parti Üye Sayılarının 3 Yıllık Değişim Oranları*”, **Veri Kaynağı Kurumsal Web Sayfası**, <https://www.verikaynagi.com/grafik/siyasi-parti-uye-sayilarinin-5-yillik-degisim-oranlari/> (Erişim Tarihi: 10.02.2024).
- VEUGELERS, John Welly Peter (1995), “*The Institutionalization of France’s Front National*”, **Master Thesis**, Princeton University Department of Sociology, Princeton.
- YARGITAY CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞI (2024), “*Siyasi Parti Genel Bilgileri*”, **Yargıtay Kurumsal Web Sayfası**, 17 Ağustos 2024, <https://www.yargitaycb.gov.tr/icerik/1093/siyasi-parti-genel-bilgileri> (Erişim Tarihi: 03.08.2024).
- YENİ ŞAFAK GAZETESİ (2022), “*Yusuf Halaçoğlu: Akşener’i Eleştirince ‘İstifa Ediyorum’ Cevabını Aldım*”, **Yeni Şafak Gazetesi** (E-Haber), 18 Ağustos 2022, <https://www.yenisafak.com/gundem/yusuf-halacoglu-akseneri-elestirince-istifa-ediyorum-cevabini-aldim-3853675> (Erişim Tarihi: 03.08.2024).
- YİRMİDÖRT TV (2023), “*Meral Akşener, Mansur Yavaş ve Ekrem İmamoğlu’na Ateş Püskürdü: İki de Korktu Kabul Etmedi*”, **Yirmidört TV** (E-Haber), 19 Aralık 2023, <https://www.yirmidort.tv/gundem/iyi-parti-genel-baskani-aksener-usakta-142036> (Erişim Tarihi: 03.08.2024).

